Кам'яні половецькі баби на Донеччині оберігають жителів від бомбардувань

https://donbas24.news/news/kamyani-polovecki-babi-donbaski-idoli-oberegi

29 червня 2022, середа
Автор: **Ольга Демідко (Маріуполь)**
Автор: **donbas24.news**

Археологічні артефакти, що знаходяться на території Донбасу, мають власну історію і для багатьох можуть стати справжнім відкриттям. Проте сьогодні вони почали відігравати нову, ще більш значущу роль. Так, з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну у донбаських селах їх почали більше шанувати. Мешканці сіл вважають, що вони завжди мали особливе значення, адже це пам'ятники сакрального мистецтва, яким поклонялися наші

далекі предки. А сьогодні *жителі сіл приходять до них з проханнями про захист як себе, так і своїх близьких.*

> *«Ці ідоли давно захищають мою сім'ю, а кам'яна баба, до якої я постійно ходжу, врятувала моїх рідних під час бомбардувань в Маріуполі. Я щодня приходжу до цієї скульптури та прошу її захистити близьких у такий складний час. Це не просто статуї! Вони мають особливу силу. Я це перевірила на собі багато разів. Потрібно просто правильно їх просити. У мене багато знайомих, які теж останнім часом стали до них приходити частіше. Вони дійсно допомагають»*, — розповіла мешканка смт Тельманове (нині Бойківське) пані Юлія.

Історія кам'яних баб

Не всім відомо, що половецькі скульптури, які в народі мають назву «кам'яні баби» і які сьогодні стали для багатьох оберегами, мають унікальне значення і дають можливість більше дізнатися про середньовічних кочовиків — половців, що справили величезний вплив на всі сторони економічного, соціально-політичного і культурного життя Київської Русі.

Згідно з літописами половці вперше з'явилися біля кордонів Русі в 1055 р. і, уклавши мирний договір, пішли в степ. З цього моменту почалася двохсотлітня епопея ворожнечі і дружби цього кочового народу з Руссю.

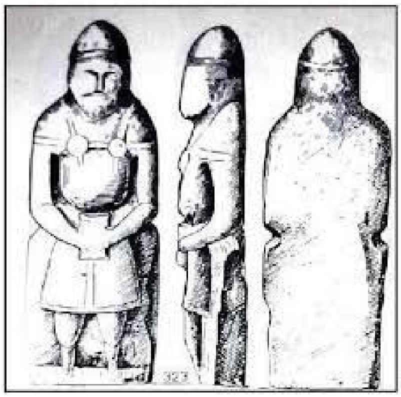
Головним джерелом для вивчення історії, побуту, культури половецького народу були і залишаються їхні статуї — кам'яні баби. Термін «кам'яні баби» (baba) в перекладі з тюркського говору — пращур. Також вчені припускають, що слово «баба» походить від «pählaban», що перекладається з перських діалектів як «богатир, атлет».

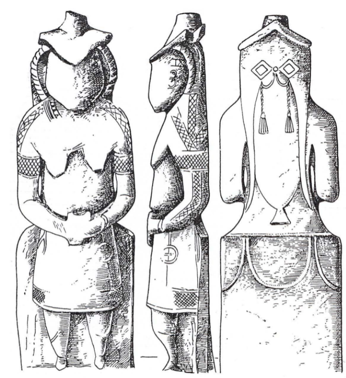
На Донбасі число кам'яних баб може наближатися до 1000. На частині з них можна виявити певні етнографічні риси і, відповідно, приналежність до конкретного народу. Половецькі статуї (XI — XIV ст.) виготовлені майстрами в місцевих кар'єрах з граніту, піщанику, вапняку.

Семантика кам'яних баб

Фігури (що стоять або сидять) відтворюють канонізований образ чоловіків і жінок з певним набором прикмет: головним убором, зачіскою, одягом, взуттям, прикрасами, зброєю. На голові у чоловіків-воїнів, одягнутих в каптан, півсферичний шолом, а жіночі фігури увінчані капелюхом. Цікаво, що не лише у жінок, а деколи і у чоловіків підкреслені голі груди — символ сили. Всі

статуї обов'язково тримають біля живота судину в руках. Виходячи з вірувань половців, він наповнений священним напоєм. Судина символізувала і присутність духа померлого. З точки зору аністичних уявлень тюрків, шаман міг укласти душу померлого в кам'яну статую. Етнографічні відомості дозволяють збудувати сценарій давніх обрядів «за участю» статуй. Виготовлена до дня поминань, статуя встановлювалася біля дерев'яного житла, що стоїть на кам'яній опорі (огорожі), яка будувалася в першу чергу.

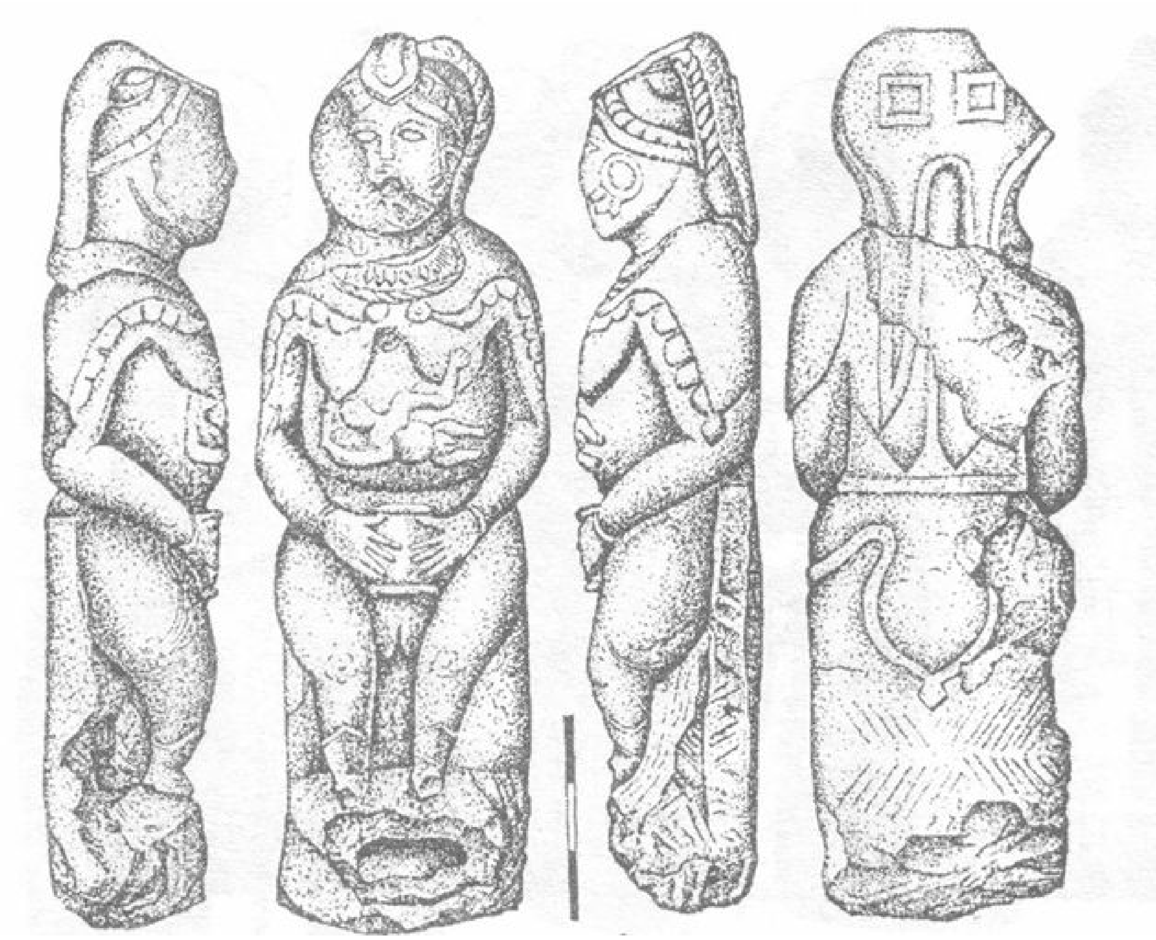
Ілюстрації з книги С. Плетньової «Половецькі кам'яні статуї»

Статуя була уособленням померлого, який немов був присутнім серед учасників тризни на власних поминках. Пізніше проводили повторні поминання, після яких статую розбивали, звільняючи душу померлого, а житло спалювали. Після нього залишалася огорожа, яку закидали камінням. Так була використана частина ідолів і на Донбасі, більшість з них мають значні дефекти: втрачена голова, пошкоджені руки, ноги.

Обличчя деяких жіночих скульптур облямовують «роги» — вони, як вважають учені, виконували не тільки роль декору, але й мали магічне значення. Високі «капелюхи» з «рогами» були найбільш святковим вбранням жінок. «Роги» мали і смислове значення. Вони були, ймовірно, символом дівчини-нареченої. Наречена у половців ототожнювалася з бараном, а наречений і його дружки — з вовками, зобов'язаними наздогнати дівчину. Фігури чоловіків — із зброєю і військовим спорядженням — це зображення вождів,

а сидячі статуї відображують старійшин родів. У половців був свій пантеон божеств, який також відбивався в статуях. Наприклад, жіночу статую половці пов'язували з богинею Умай, чоловіча фігура ототожнювалася з верховним божеством Кам. Половці були язичниками і не виключено, що вони присвячували скульптури саме пантеону божеств.

Водночас зображення жінок несли різне семантичне навантаження: мати, знатна пані і навіть войовниця. Є серед статуй одна, яка отримала назву «Чорнухинської мадонни» (смт Чорнухине, Луганська область). На ній зберіглося чітке зображення дитини.

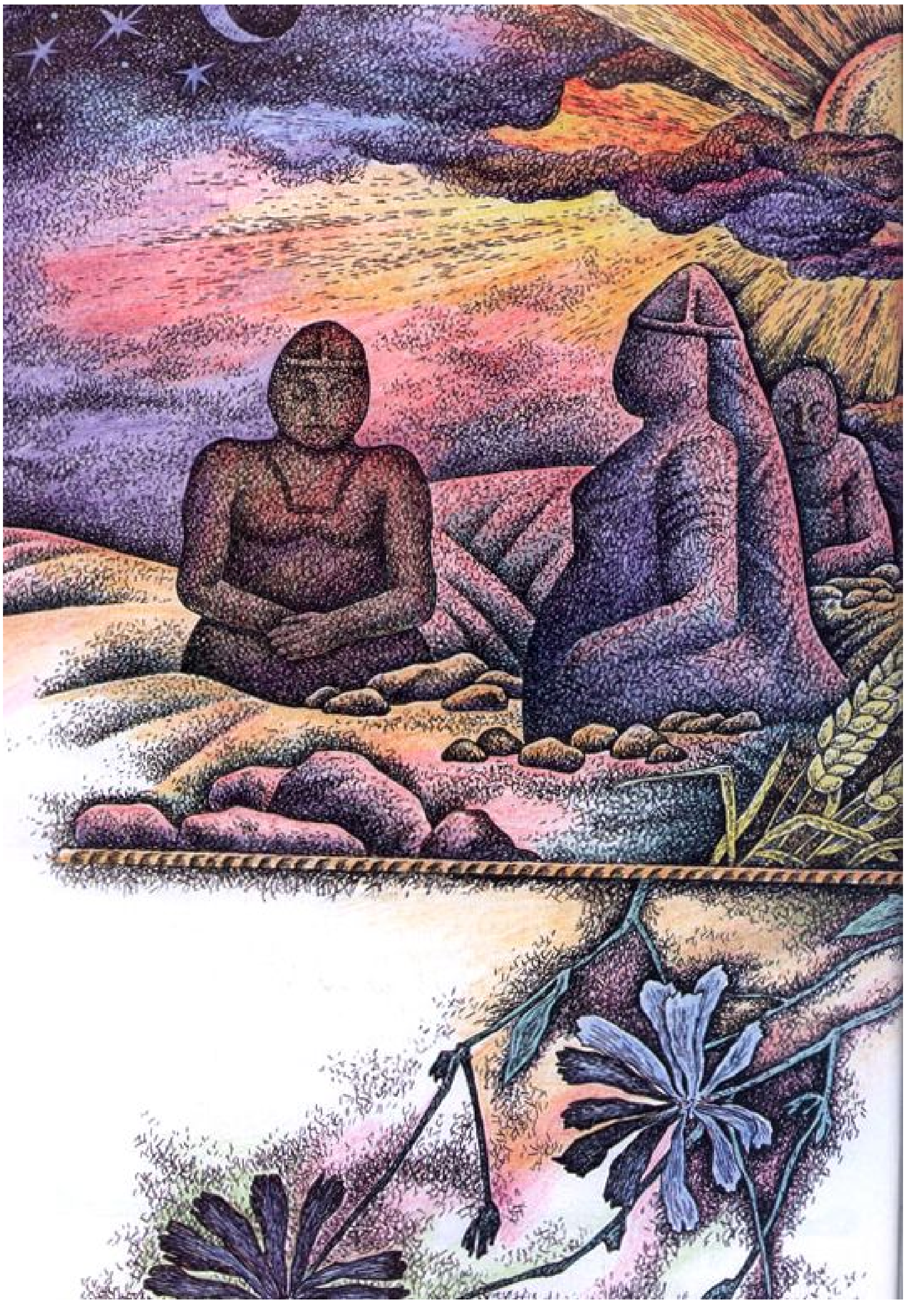

Місце і значення половецьких скульптур в історії та культурі людства

З історичних джерел до нас дійшли відомості, що кам'яних ідолів завжди шанували та боялися. Не даремно класик персидської поезії Нізамі, спираючись на розповіді своєї дружини-половчанки,

відзначав, що всі племена половців згинаються перед цією єдиною у своєму роді скульптурою, вершник залишає перед нею стрілу, пастух, який заведе до неї отару, опускає перед нею вівцю. Дійсно, і на території Приазов'я у підніжжя половецьких скульптур знаходили кістки баранів, а один раз — кістки дитини — дівчинки. Жіночі статуї обожнювали, їх боялися, у них просили допомоги. І все ж таки не можливо визначити остаточно, кому вони ставилися. Відомо, що мешканці Донбасу і до війни вірили у здатність скульптур оберігати та приносити удачу. Так, у 2011 р. жителі смт Тельманове (нині Бойківське) не захотіли передавати бабу до музею, боялися, що після цього від них відвернеться удача і влітку не підуть дощі, які так потрібні для вдалого врожаю.

Цікавим є той факт, що кам'яним бабам половців присвячені пісні, картини, фільми — вони вже давно стали надбанням культури людства.

Сьогодні гостро стоїть проблема збереження половецьких скульптур, які стали оберегами. На жаль, час руйнує безцінні пам'ятки минулого, якими багаті землі Донбасу. Необхідно вжити всіх заходів для подальшого збереження половецької культури, яка уособлює звичаї, релігійні уявлення та неповторне мистецтво вже неіснуючого народу і є складовою частиною історії України і Донбаського краю.

Також, раніше Донбас24 розповідав про *історію найстарішого маяка Північного Приазов'я.*[1]

[1] Білосарайський маяк: символ надії і безпеки, Ольга Демідко, donbas24.news, 27.06.2022, https://donbas24.news/news/bilosaraiskii-mayak-simvol-nadiyi-i-bezpeki,
Internet Archive: https://archive.org/details/27_06_2022.olga_demidko.donbas24.bilosarajskij_majak_symvol_nadii_bezpeky

Про автора

Ольга Демідко

історик, викладач, екскурсовод, громадська діячка Маріуполя.

В 2013 році закінчила Маріупольський державний університет, магістр історії.

Працювала вчителем історії у СШ № 66, телеведучою Маріупольського телебачення, на посаді асистента кафедри соціальних комунікацій Маріупольського державного університету.

Координаторка проектів «Маріуполь – це Україна», «Малюємо заради миру», «Маріуполь туристичний». З 2017 р. – голова арт-центру «Театр всередині тебе». Здобула науковий ступінь кандидата історичних наук (прирівнюється до диплома доктора філософії). Наразі доцент кафедри культурології Маріупольського державного університету, який тимчасово розташувався у Київському національному університеті будівництва і архітектури.

Є автором більше ніж 200 публікацій наукового та публіцистичного стилю та монографії «Ілюстрована історія театральної культури Маріуполя» (2017 р.); а також редактором і упорядником декількох маріупольських видань, спрямованих на підтримку талановитої молоді Маріуполя: «Альманах конкурсних робіт учнівської та студентської молоді загальноміського конкурсу „Маріуполь – це Україна“» (2016 р.); Маріупольська розмальовка «Розфарбуй місто» (2016 р.); Збірка творчих робіт маріупольців «Мелодії незримих почуттів» (2016 р.).

Фейсбук: Olga Demidko

Блог: `https://mrpl.city/blogs/olga-demidko`

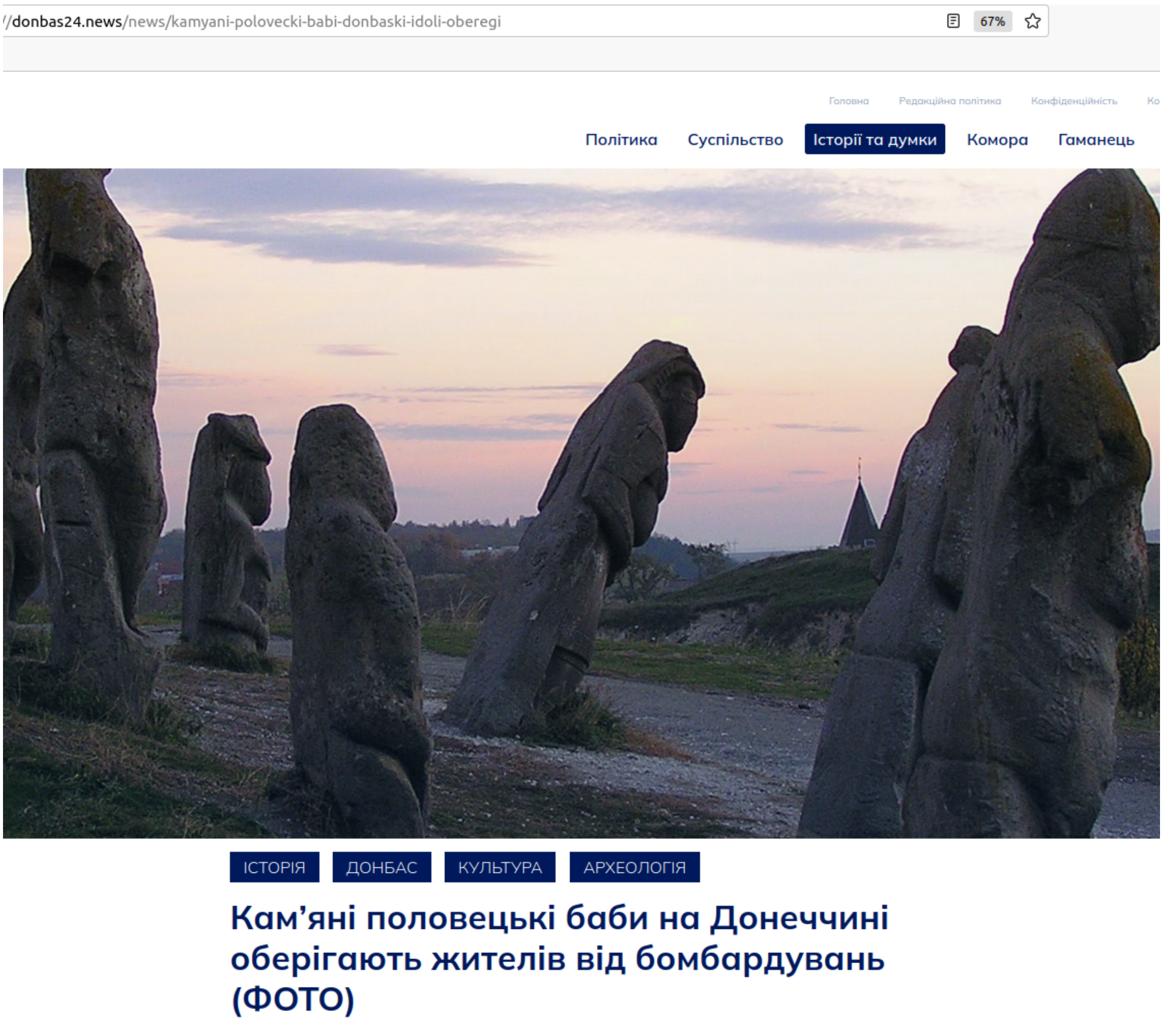
Ольга Демідко - публікації (Репозитарій МДУ)

Ольга Демідко - публікації (Інтернет-Архів)

Ольга Демідко - публікації (Google Scholar)

Ольга Олександрівна Демідко
кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології
Маріупольський університет
Преображенська 6, місто Київ 03037

Скріншот - Оригінал

/donbas24.news/news/kamyani-polovecki-babi-donbaski-idoli-oberegi 67%

Головна Редакційна політика Конфіденційність Ко

Політика Суспільство Історії та думки Комора Гаманець

ІСТОРІЯ ДОНБАС КУЛЬТУРА АРХЕОЛОГІЯ

Кам’яні половецькі баби на Донеччині оберігають жителів від бомбардувань (ФОТО)

(1)

/news/kamyani-polovecki-babi-donbaski-idoli-oberegi

ІСТОРІЯ ДОНБАС КУЛЬТУРА АРХЕОЛОГІЯ

Кам’яні половецькі баби на Донеччині оберігають жителів від бомбардувань (ФОТО)

Археологічні артефакти, що знаходяться на території Донбасу, мають власну історію і для багатьох можуть стати справжнім відкриттям. Проте сьогодні вони почали відігравати нову, ще більш значущу роль. Так, з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну у донбаських селах їх почали більше шанувати. Мешканці сіл вважають, що вони завжди мали особливе значення, адже це пам’ятники сакрального мистецтва, яким поклонялися наші далекі предки. А сьогодні *жителі сіл приходять до них з проханнями про захист як себе, так і своїх близьких.*

> «Ці ідоли давно захищають мою сім'ю, а кам’яна баба, до якої я постійно ходжу, врятувала моїх рідних під час бомбардувань в Маріуполі. Я щодня приходжу до цієї скульптури та прошу її захистити близьких у такий складний час. Це не просто статуї! Вони мають особливу силу.
> Я це перевірила на собі багато разів. Потрібно просто правильно їх просити. У мене багато знайомих, які теж останнім часом стали до них приходити частіше. Вони дійсно допомагають», — розповіла мешканка смт Тельманове (нині Бойківське) пані Юлія.

(2)

/news/kamyani-polovecki-babi-donbaski-idoli-oberegi 80%

Історія кам'яних баб

Не всім відомо, що половецькі скульптури, які в народі мають назву «кам'яні баби» і які сьогодні стали для багатьох оберегами, мають унікальне значення і дають можливість більше дізнатися про середньовічних кочовиків — половців, що справили величезний вплив на всі сторони економічного, соціально-політичного і культурного життя Київської Русі.

(3)

/news/kamyani-polovecki-babi-donbaski-idoli-oberegi 80%

Історія кам'яних баб

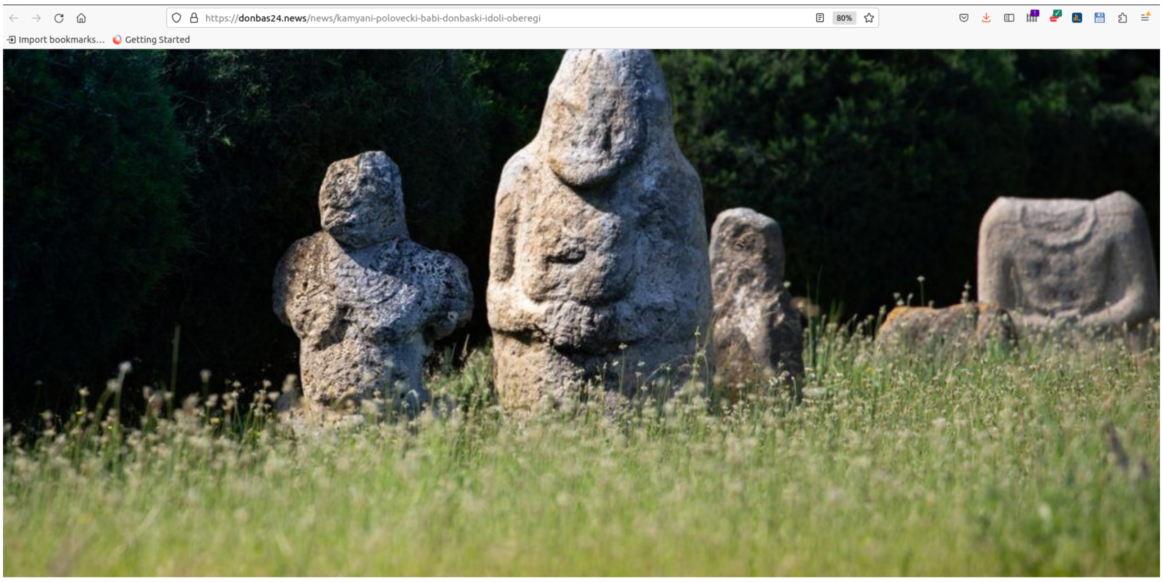
Не всім відомо, що половецькі скульптури, які в народі мають назву «кам'яні баби» і які сьогодні стали для багатьох оберегами, мають унікальне значення і дають можливість більше дізнатися про середньовічних кочовиків — половців, що справили величезний вплив на всі сторони економічного, соціально-політичного і культурного життя Київської Русі.

Згідно з літописами половці вперше з'явилися біля кордонів Русі в 1055 р. і, уклавши мирний договір, пішли в степ. З цього моменту почалася двохсотлітня епопея ворожнечі і дружби цього кочового народу з Руссю.

Головним джерелом для вивчення історії, побуту, культури половецького народу були і залишаються їхні статуї — кам'яні баби. Термін «кам'яні баби» (baba) в перекладі з тюркського говору — пращур. Також вчені припускають, що слово «баба» походить від «pählaban», що перекладається з перських діалектів як «богатир, атлет».

(4)

На Донбасі число кам'яних баб може наближатися до 1000. На частині з них можна виявити певні етнографічні риси і, відповідно, приналежність

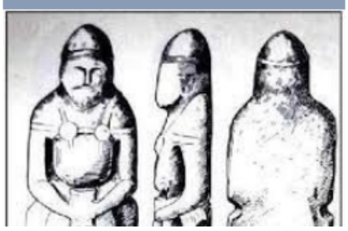
(5)

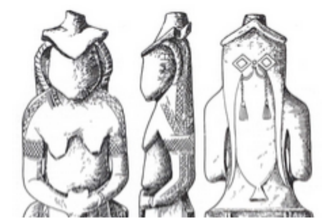
ws/kamyani-polovecki-babi-donbaski-idoli-oberegi 80%

На Донбасі число кам'яних баб може наближатися до 1000. На частині з них можна виявити певні етнографічні риси і, відповідно, приналежність до конкретного народу. Половецькі статуї (XI — XIV ст.) виготовлені майстрами в місцевих кар'єрах з граніту, піщанику, вапняку.

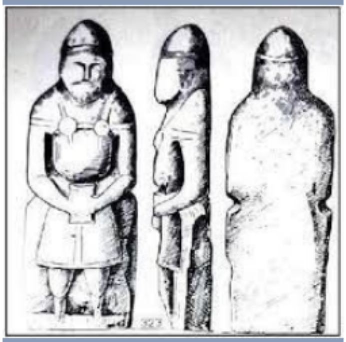
Семантика кам'яних баб

Фігури (що стоять або сидять) відтворюють канонізований образ чоловіків і жінок з певним набором прикмет: головним убором, зачіскою, одягом, взуттям, прикрасами, зброєю. На голові у чоловіків-воїнів, одягнутих в каптан, півсферичний шолом, а жіночі фігури увінчані капелюхом. Цікаво, що не лише у жінок, а деколи і у чоловіків підкреслені голі груди — символ сили. Всі статуї обов'язково тримають біля живота судину в руках. Виходячи з вірувань половців, він наповнений священним напоєм. Судина символізувала і присутність духа померлого. З точки зору анімістичних уявлень тюрків, шаман міг укласти душу померлого в кам'яну статую. Етнографічні відомості дозволяють збудувати сценарій давніх обрядів «за участю» статуй. Виготовлена до дня поминань, статуя встановлювалася біля дерев'яного житла, що стоїть на кам'яній опорі (огорожі), яка будувалася в першу чергу.

(6)

Ілюстрації з книги С. Плетньової «Половецькі кам'яні статуї»

Статуя була уособленням померлого, який немов був присутнім серед учасників тризни на власних поминках. Пізніше проводили повторні поминання, після яких статую розбивали, звільняючи душу померлого, а житло спалювали. Після нього залишалася огорожа, яку закидали камінням. Так була використана частина ідолів і на Донбасі, більшість з них мають значні дефекти: втрачена голова, пошкоджені руки, ноги.

Обличчя деяких жіночих скульптур облямовують «роги» — вони, як вважають учені, виконували не тільки роль декору, але й мали магічне значення. Високі

поминання, після яких статую розбивали, звільняючи душу померлого, а житло спалювали. Після нього залишалася огорожа, яку закидали камінням. Так була використана частина ідолів і на Донбасі, більшість з них мають значні дефекти: втрачена голова, пошкоджені руки, ноги.

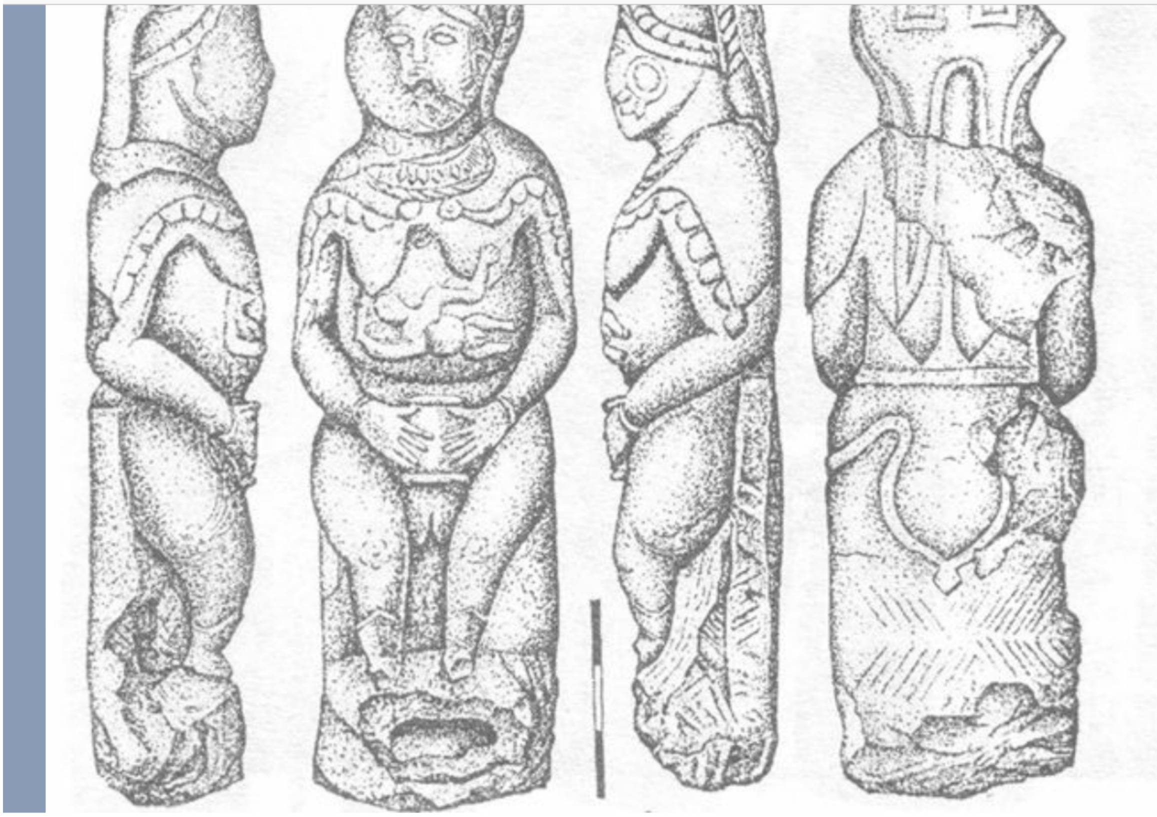
Обличчя деяких жіночих скульптур обламовують «роги» — вони, як вважають учені, виконували не тільки роль декору, але й мали магічне значення. Високі «капелюхи» з «рогами» були найбільш святковим вбранням жінок. «Роги» мали і смислове значення. Вони були, ймовірно, символом дівчини-нареченої. Наречена у половців ототожнювалася з бараном, а наречений і його дружки — з вовками, зобов'язаними наздогнати дівчину. Фігури чоловіків — із зброєю і військовим спорядженням — це зображення вождів, а сидячі статуї відображують старійшин родів. У половців був свій пантеон божеств, який також відбивався в статуях. Наприклад, жіночу статую половці пов'язували з богинею Умай, чоловіча фігура ототожнювалася з верховним божеством Кам. Половці були язичниками і не виключено, що вони присвячували скульптури саме пантеону божеств.

Водночас зображення жінок несли різне семантичне навантаження: мати, знатна пані і навіть войовниця. Є серед статуй одна, яка отримала назву «Чорнухинської мадонни» (смт Чорнухине, Луганська область). На ній збереглося чітке зображення дитини.

(8)

https://donbas24.news/news/kamyani-polovecki-babi-donbaski-idoli-oberegi

Місце і значення половецьких скульптур в історії та культурі людства

З історичних джерел до нас дійшли відомості, що кам'яних ідолів завжди шанували та боялися. Не даремно класик персидської поезії Нізамі

(9)

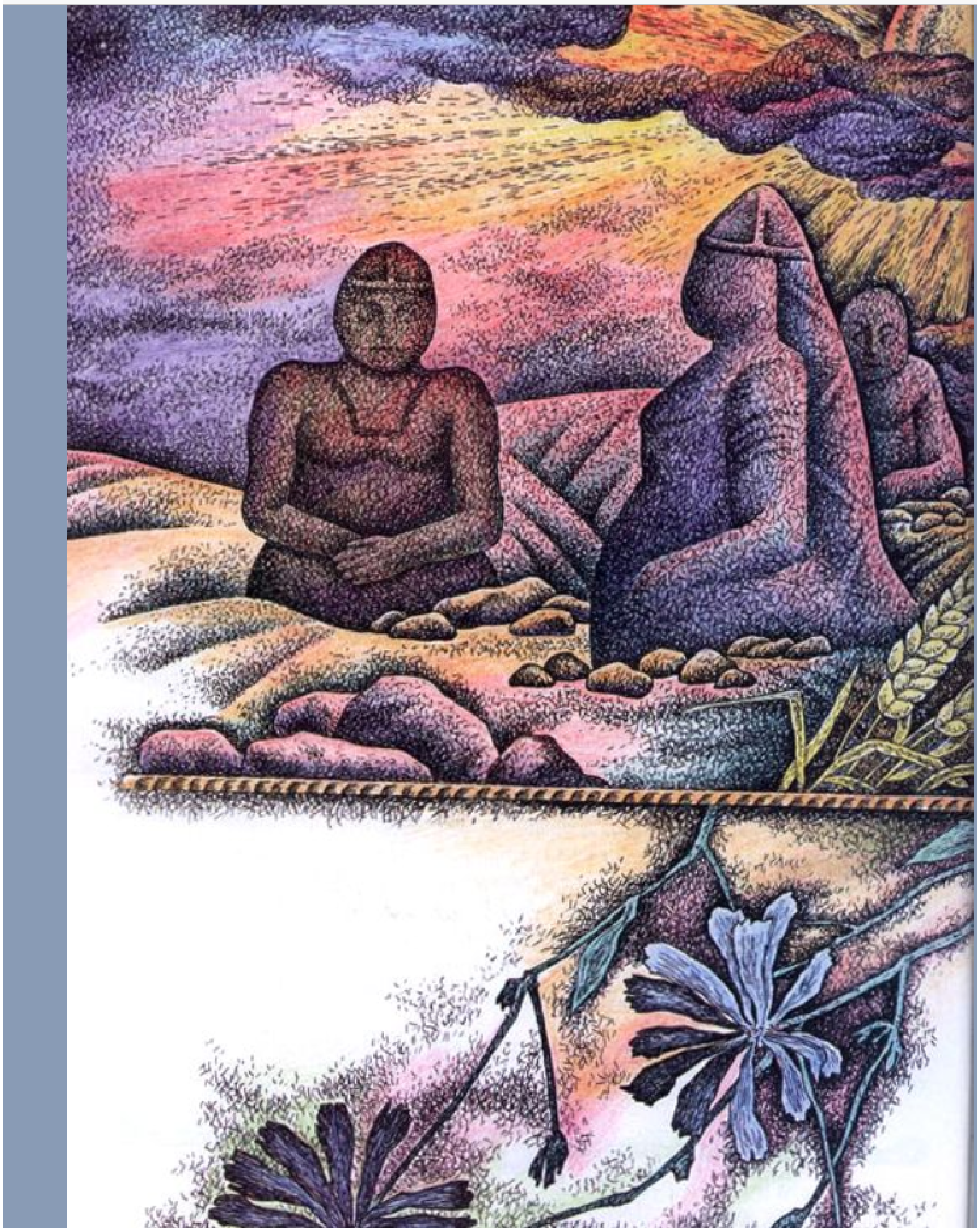
bas24.news/news/kamyani-polovecki-babi-donbaski-idoli-oberegi 90%

Місце і значення половецьких скульптур в історії та культурі людства

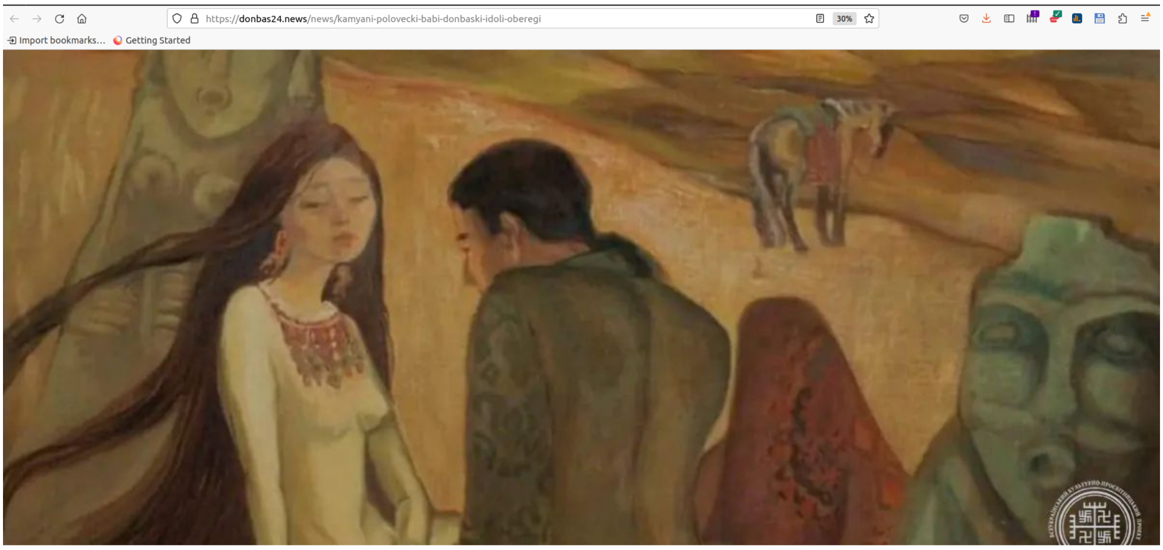
З історичних джерел до нас дійшли відомості, що кам'яних ідолів завжди шанували та боялися. Не даремно класик перської поезії Нізамі, спираючись на розповіді своєї дружини-половчанки, відзначав, що всі племена половців згинаються перед цією єдиною у своєму роді скульптурою, вершник залишає перед нею стрілу, пастух, який заведе до неї отару, опускає перед нею вівцю. Дійсно, і на території Приазов'я у підніжжя половецьких скульптур знаходили кістки баранів, а один раз — кістки дитини — дівчинки. Жіночі статуї обожнювали, їх боялися, у них просили допомоги. І все ж таки не можливо визначити остаточно, кому вони ставилися. Відомо, що мешканці Донбасу і до війни вірили у здатність скульптур оберігати та приносити удачу. Так, у 2011 р. жителі смт Тельманове (нині Бойківське) не захотіли передавати бабу до музею, боялися, що після цього від них відвернеться удача і влітку не підуть дощі, які так потрібні для вдалого врожаю.

(10)

s/kamyani-polovecki-babi-donbaski-idoli-oberegi

(11)

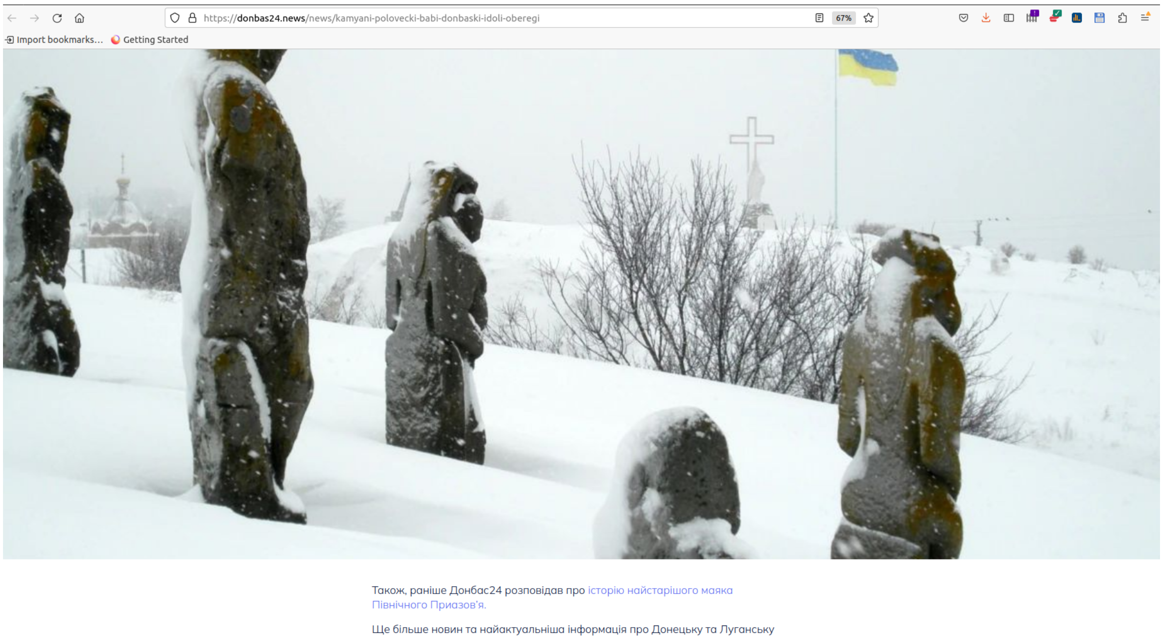
(12)

ews/news/kamyani-polovecki-babi-donbaski-idoli-oberegi 90%

Цікавим є той факт, що кам'яним бабам половців присвячені пісні, картини, фільми — вони вже давно стали надбанням культури людства.

Сьогодні гостро стоїть проблема збереження половецьких скульптур, які стали оберегами. На жаль, час руйнує безцінні пам'ятки минулого, якими багаті землі Донбасу. Необхідно вжити всіх заходів для подальшого збереження половецької культури, яка уособлює звичаї, релігійні уявлення та неповторне мистецтво вже неіснуючого народу і є складовою частиною історії України і Донбаського краю.

(13)

(14)

/news/kamyani-polovecki-babi-donbaski-idoli-oberegi 80%

Також, раніше Донбас24 розповідав про історію найстарішого маяка Північного Приазов'я.

Ще більше новин та найактуальніша інформація про Донецьку та Луганську області в нашому телеграм-каналі Донбас24.

ФОТО з відкритих джерел

Демідко Ольга

5 1

(15)